

4. Філіпенко Т. В. Правове регулювання діяльності колекторських компаній: український та європейський досвід / Філіпенко Т. В., Філатов В. В. // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск 4 (16) 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///C:/Users/pc/Downloads/VKPI_soc_2012_4_12.pdf.
5. Бондаренко Л. Критерии отбора коллекторских организаций коммерческими банками / Л. Бондаренко, Я. Зинзюк // Економічний аналіз : зб. наук. праць – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2012. – Вип. 10. – Частина 3. – 412 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://econa.at.ua/Vypusk_10/ea10-3.pdf
6. Інформаційний довідник (рейтингові агентства, кредитні бюро, колекторські компанії) [Електронний ресурс] / Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку. – Режим доступу : http://www.u-fin.com.ua/inf_dov-rakbkk.htm.

УДК 336.225.674:658.14

Нагайчук В.В.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри «Фінанси і кредит»

*Вінницького навчально-наукового інституту економіки
Тернопільського національного технічного університету*

ДОХОДИ І ВИТРАТИ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОБ'ЄКТ КОНТРОЛЮ

Стаття присвячена питанню аудиту доходів та витрат господарської діяльності підприємства. Визначено сутність доходів і витрат господарської діяльності підприємства як об'єкта аудиту. Обґрунтовано доцільність впровадження внутрішнього аудиту доходів і витрат. Досліджено критерії оцінки ефективності внутрішнього аудиту. Визначено шляхи удосконалення аудиту доходів і витрат господарської діяльності підприємства.

Ключові слова: доходи, витрати, аудит, підприємство, господарська діяльність, внутрішній аудит.

Нагайчук В.В. ДОХОДЫ И РАСХОДЫ ПРЕДПРИЯТИЯ КАК ОБЪЕКТ КОНТРОЛЯ

Статья посвящена вопросу аудита доходов и расходов хозяйственной деятельности предприятия. Определена сущность доходов и расходов хозяйственной деятельности предприятия как объекта аудита. Обоснована целесообразность внедрения внутреннего аудита доходов и расходов. Исследованы критерии оценки эффективности внутреннего аудита. Определены пути совершенствования аудита доходов и расходов хозяйственной деятельности предприятия.

Ключевые слова: доходы, расходы, аудит, предприятие, хозяйственная деятельность, внутренний аудит.

Nagaychuk V.V. INCOME AND EXPENSES OF THE ENTERPRISE AS AN OBJECT OF CONTROL

The article is devoted to the question of audit of income and expenses of economic activity of the enterprise. The essence of income and expenses of economic activity of the enterprise as an object of audit is defined. Expediency of introduction of an internal audit of income and expenses is proved. Criteria of an assessment of efficiency of an internal audit are investigated. The ways of improvement of audit of income and expenses of economic activity of the enterprise are defined.

Keywords: income, expenses, audit, enterprise, economic activity, internal audit.

Постановка проблеми. Питання дослідження аудиту доходів та витрат господарської діяльності на підприємствах є дуже важливим і актуальним у наш час. Розвиток ринкових відносин в Україні, інтеграція капіталу різних суб'єктів господарювання та умови ведення бізнесу потребують від власників вітчизняних підприємств максимізації доходів та мінімізації витрат діяльності, призводять до ускладнення форм і методів управління витратами. Питання інформаційного забезпечення управління витратами, з одного боку, є невід'ємною складовою цього процесу, а з іншого – вони не мають однозначного підходу. Особливо це стосується вітчизняних підприємств зі складною виробничою структурою, більше ніж третина з яких є збитковими. Чинна облікова система повністю не задовольняє зростаючі потреби менеджменту. Інформація фінансової звітності дозволяє дати лише загальну оцінку фінансового стану підприємства і не може бути використана для обґрунтування управлінських рішень щодо витрат. У зв'язку з цим зростає значення аудиту як однієї з функціональних складових інформаційного забезпечення управління витратами, спрямованої на досягнення стратегічних і тактичних цілей, та вимагає пошуку нових підходів до його вдосконалення.

В умовах фінансової кризи першочерговим завданням вітчизняних підприємств є збереження конкурентоспроможності, що обумовлює підвищення

ролі аудиту як основного фактора збільшення прибутку підприємства. Тож функції аудитора не обмежуються лише підтвердженням достовірності даних бухгалтерського обліку та показників фінансової звітності. В існуючих економічних умовах аудитор має надати ґрунтовні рекомендації щодо підвищення прибутку підприємства. Також з розвитком ринкових відносин підприємства почали, окрім основної діяльності, інвестувати вільні активи у фінансову та інвестиційну діяльність, а це неможливо, коли більшість українських підприємств є збитковими чи їх дохід мінімальний. Тому керівники підприємств усвідомили необхідність суворого контролю за доходами підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у вирішення проблеми аудиту доходів та витрат зробили як вітчизняні, так і зарубіжні вчені-економісти: А. Бабо, Ф. Вуд, В. Бачинський, М. Білуха, Ф. Бутинець, С. Голов, М. Корягін, С. Котляров, П. Куцик, Є. Мних, В. Озеран, В. Пархоменко, М. Пушкар, А. Садовников, Л. Солошенко, В. Сопко, Н. Ткаченко, Б. Усач, М. Чумаченко та ін. Але варто відмітити, що, незважаючи на таку кількість наукових праць, на сьогодні питанню аудиту доходів та витрат саме господарської діяльності підприємств не приділялося достатньо уваги, тому воно потребує подальшого розгляду.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у визначенні сутності доходів і витрат господарської діяльності підприємства як об'єкта аудита та обґрунтуванні необхідності впровадження внутрішнього аудиту доходів і витрат.

Виклад основного матеріалу дослідження. Метою будь-якої підприємницької діяльності є одержання прибутку. Доходи виникають у результаті проведення операцій, спрямованих на збільшення економічних вигід. Економічною вигодою є прибуток. Звідси отримання доходів прямо пропорційно впливає на суму отриманого прибутку, тобто на досягнення основної мети підприємництва. Тому всі суб'єкти підприємницької діяльності прагнуть одержати якнайкращі результати за цими показниками, а об'єкти, у свою чергу, стають предметами аудиторських перевірок, які потребують детального вивчення.

Щодо визначення сутності поняття «дохід», то, згідно з П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати», доходи – це збільшення економічних вигід у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників) за звітний період.

Вказана категорія постійно знаходиться у полі зору світової облікової практики. Про це свідчить МСБО 18 «Дохід», який визначає доходом від основної діяльності «... валове надходження економічних вигід протягом певного періоду, яке виникає в ході звичайної діяльності підприємства, коли власний капітал зростає в результаті цього надходження, а не в результаті внесків учасників капіталу».

Інший підхід до визначення сутності доходу використовується FASB (Financial Accounting Standards Board – Рада по розробці стандартів фінансового обліку), яка визначає дохід як надходження активів господарюючої одиниці (або погашення його кредиторської заборгованості (або комбінація того чи іншого) в результаті постачання або виробництва товарів, надання послуг чи інших операцій, які складають його основну діяльність.

Аналіз літературних джерел надає підстави зробити висновок, що дохід – це виручка підприємства, отримана в результаті проведення операцій із збільшення економічних вигід у грошовому чи матеріальному вигляді. Дане визначення дає найбільш загальне уявлення про доходи.

Як економічна категорія дохід у загальному розумінні означає потік грошових та інших надходжень за одиницю часу і складається з таких елементів, як прибуток, заробітна плата, процент і рента.

Відповідно до Податкового кодексу, всі доходи поділяються на дві групи:

1. Дохід від операційної діяльності – до його складу входить дохід від реалізації товарів. Визначається в розмірі договірної (контрактної) вартості, але не менше ніж сума компенсації, отримана в будь-якій формі, у тому числі при зменшенні зобов'язань.

2. Інші доходи (доходи у вигляді дивідендів, отриманих від нерезидентів, процентів, роялті, володіння борговими вимогами; доходи від операцій оренди, лізингу, суми штрафів та неустойки чи пені тощо) [1, с. 102].

Дохід – це досить складна і суперечлива економічна категорія, що виконує різноманітні функції. З одного боку, доходи є елементом національного доходу країни, джерелом постійного зростання матеріального й духовного рівня життя суспільства й утворення фінансових ресурсів держав, з іншого –

виступають як кінцевий результат роботи окремих підприємств, служать джерелом їхнього подальшого розвитку, поліпшення фінансово-господарської діяльності підприємства.

На практиці остаточно не вирішеною проблемою є момент визнання доходу. Вибір їх впливає на фінансові результати діяльності підприємств і на величину прибутку. Метод визначення доходів і витрат повинен забезпечити найбільш оптимальне і точне відображення доходів у покупця і витрат у продавця товарів. Від вибору методу визначення доходів і витрат залежить і порядок ведення бухгалтерського обліку на підприємствах.

Проданчук М. вважає, що поняття моментів визнання доходів і витрат є порушенням принципу реалізації, оскільки моментом визнання доходів може бути лише дата переходу права власності та ризику від продавця до покупця. Але, захищаючи свої інтереси, держава не може погодитися із цим принципом, бо в нинішніх умовах господарювання платіжна криза, що полягає в неотриманні оплати від покупців, є глобальною проблемою, розв'язання якої важливіше, ніж вирішення питань, пов'язаних з виробництвом продукції. Для держави замість принципу нарахування логічнішим є правило першої події, що і призводить до надмірного вилучення фінансових ресурсів у підприємств [2, с. 107].

У Великобританії для визначення фактичної дати, коли господарську операцію можна вважати продажем (реалізацією) в цілях розрахунку прибутків або збитків за звітний період, є дата сплати податку на додану вартість (ПДВ). Таким чином, можна вважати, що певна господарська операція буде включена в показники продажу після доставки відповідних товарів і виставлення рахунку-фактури, тобто до фактичної сплати. Навіть якщо готівка не була отримана, господарська операція буде включена в показник продажу (реалізації) з метою визначення доходу, тобто розрахунку прибутку або збитку [3, с. 112].

Метою аудиту доходів є встановлення об'єктивної істини щодо достовірності, об'єктивності, правдивості й законності відображення в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності доходів та фінансових результатів і донесення цієї істини через аудиторський висновок до користувачів інформації [4, с. 12].

Аудит доходів виробничого підприємства передбачає перевірку відповідності оцінки готової продукції методу оцінки, встановленому обліковою політикою; перевірку відповідності оцінки відвантаженої продукції встановленому обліковою політикою методу; перевірку розрахунку та відображення відхилення фактичної собівартості від вартості її за обліковими цінами; перевірку повноти та своєчасності відображення в обліку виробленої продукції; перевірку проведення інвентаризації готової продукції.

Необхідною умовою функціонування суб'єкта господарювання та важливою складовою будь-якої господарської діяльності є його витрати.

Витрати за національними стандартами – це зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу між власниками). Таке трактування відповідає вимогам міжнародних стандартів.

Щодо трактування поняття «витрати» за кордоном, то у США, для прикладу, Рада зі стандартів фінансового обліку витрати трактує як відтік або інше використання активів і/або виникнення кредиторської заборгованості у результаті відвантаження або

виробництва товарів, надання послуг або здійснення інших операцій, які є основою діяльності господарюючого суб'єкта.

Австралійський фонд науково-дослідних робіт з питань бухгалтерського обліку під витратами визначає «споживання або втрати потенційного прибутку або майбутніх економічних вигод у формі зменшення активів або збільшення кредиторської заборгованості господарюючого суб'єкта, які не пов'язані з виплатами власникам і які призводять до зменшення власного капіталу у звітному періоді» [5, с. 416-417].

Міжнародна федерація бухгалтерів (SFAC № 5) пояснює витрати як витрачання або будь-яке інше використання активів чи прийняття зобов'язань (або поєднання того й іншого) протягом періоду у зв'язку з доставкою або виробництвом товарів, наданням послуг чи веденням іншої діяльності, яка складає безперервну основну діяльність організації [6, с. 185].

Необхідною умовою відображення витрат у сучасній системі бухгалтерського обліку є їх визнання, яке базується на принципах нарахування та відповідності. Тобто витрати визначаються в періоді, в якому було визнано дохід, для одержання якого вони були здійснені. В іншому випадку – відображаються у тих періодах, у яких вони були здійснені.

Економічно обґрунтована класифікація витрат є важливою передумовою успішної організації обліку витрат, калькулювання собівартості та ефективного управління витратами.

Для здійснення ефективного управління доходами і витратами, надзвичайно важливо ввести в організаційну структуру підприємства службу внутрішнього аудиту.

Внутрішній аудит – це незалежна експертна діяльність аудиторської служби (відділу внутрішнього аудиту), суб'єкта господарювання для перевірки та оцінки адекватності, ефективності системи внутрішнього контролю та якості виконання призначених обов'язків працівниками [7, с. 120].

Під внутрішнім аудитом витрат варто розуміти одну з функцій управління, спрямовану на забезпечення контролю за правильним відображенням в обліку та фінансовій звітності витрат господарської діяльності підприємства відповідно до вимог чинного законодавства, а також у відповідності з обліковою політикою та внутрішніми процедурами, встановленими внутрішніми документами; здійсненням системного аналізу; оцінкою ефективності системи управління; своєчасністю, правильністю, повнотою і точністю відображення основної та іншої діяльності у звітності; забезпеченням збереження активів.

Впровадження внутрішнього аудиту витрат є однією з нагальних потреб сьогодення, що надасть керівництву підприємства змогу: забезпечити ефективне використання виробничих ресурсів підприємства; мінімізувати виробничі витрати; сформулювати адекватну сучасним умовам господарювання систему інформаційного забезпечення всіх рівнів управління витратами, що забезпечуватиме вчасну адаптацію підприємства до змін внутрішнього і зовнішнього середовища.

Доцільність впровадження внутрішнього аудиту має обґрунтовуватись його ефективністю, під якою варто розуміти здатність внутрішнього аудиту до вирішення певного завдання, ступінь цінності контрольно-оціночної інформації, досягнення позитивного результату в управлінні господарською діяльністю підприємства.

Для оцінки ефективності внутрішнього аудиту витрат господарської діяльності підприємства необ-

хідно перш за все встановити відповідні критерії. Критерії – це вимога, що визначає правило однозначного вибору засобів досягнення мети. Основними критеріями оцінки ефективності внутрішнього аудиту є результативність, дієвість і економічність.

Результативність – це головний критерій визначення ефективності внутрішнього аудиту витрат діяльності. Не можна робити висновки про результати внутрішнього аудиту витрат без виявлення практичних наслідків, які вплинули на зміст діяльності об'єкта, що перевіряється.

Від критерію результативності невіддільний критерій дієвості внутрішнього аудиту витрат, який відображає той позитивний вплив, який контроль здійснює на підконтрольний об'єкт, здатність суб'єкта контролю забезпечити своєчасне та повне виконання об'єктом контролю рекомендацій, вказівок і вимог. Такий підхід відповідає вимогам оцінювати ефективність внутрішнього аудиту не як ефект, а як властивість аудиту.

За допомогою внутрішнього аудиту досягається певна економічність, яка є вужчим поняттям, ніж ефективність, і передумовою для її реалізації.

Результати аналізу наукових досліджень критеріїв та методик оцінки ефективності внутрішнього аудиту надають підстави стверджувати, що критеріями оцінки ефективності внутрішнього аудиту в управлінні витратами підприємства мають бути не лише кількісні, а й якісні характеристики. До того ж до критеріїв ефективності внутрішнього аудиту витрат варто віднести і критерії якості контрольно-оціночної інформації. Тобто при оцінці ефективності внутрішнього аудиту водночас доцільно оцінювати і інформацію, яка формується за його результатами. Критеріями оцінки ефективності внутрішнього аудиту витрат діяльності підприємств є результативність, дієвість, економічність, доцільність, рівень ризику, виявлення резервів, гнучкість, своєчасність, надійність, простота, оптимальність, цільова спрямованість, збалансованість, витрати та аудит, професійні експертні рекомендації.

Оцінку ефективності внутрішнього аудиту витрат підприємства пропонується здійснювати за комплексним підходом, який передбачає наступні етапи:

- перший етап передбачає формування інформаційної бази щодо досягнення цілей на окремих етапах внутрішнього аудиту в управлінні витратами підприємства для здійснення процедур оцінки його ефективності;

- другий етап передбачає визначення ефективності внутрішнього аудиту витрат за критеріями оцінки;

- третій етап передбачає вибір методу та тестів оцінки ефективності внутрішнього аудиту витрат;

- четвертий етап – оцінка ефективності на окремих етапах внутрішнього аудиту в управлінні витратами підприємства з використанням розробленої шкали оцінки ефективності за рівнями: низький, середній, високий.

Враховуючи те, що система аудиту в Україні знаходиться у процесі розвитку та вдосконалення, виникає необхідність у створенні системи контролю його якості. Сьогодні якість вітчизняного аудиту взагалі й аудиту фінансової звітності зокрема викликає багато нарікань: методика перевірки залишається недосконалою і не повністю враховує сучасні наукові надбання, що мають бути покладені в основу розвитку аудиторської практики.

У діючих в Україні методичних вказівках та спеціальній науковій літературі, що розкривають методу і організацію аудиту доходів і витрат, насампе-

ред звертають увагу на аудиторське підтвердження достовірності даних про доходи і витрати, процеси їх формування, ігноруючи реалізацію аналітичних процедур аудиту. Це обмежує функціональну значущість аудиторської діяльності і попит на виконання такого виду робіт.

В оцінках доцільності та ефективності здійснення витрат, як і у визнанні доходів за видами діяльності, важливим є не лише підтвердження повноти та достовірності інформації обліку і звітності на основі відповідних процедур аудиту, а і широке використання аналітичних процедур, які не тільки сприяють розв'язанню завдань оцінки достовірності, але і надають неупереджену інформацію про кон'юнктуру інтересів за цією проблематикою.

Доцільно виділити такі шляхи вдосконалення аудиту доходів і витрат господарської діяльності підприємства з урахуванням практики та досвіду:

- надати достовірну фінансову звітність, що передбачає проведення якісного та об'єктивного аудиту;
- створити систему контролю якості аудиту в Україні;

- удосконалити методику аудиту доходів і витрат господарської діяльності підприємства з урахуванням сучасних наукових надбань, що мають бути покладені в основу розвитку аудиторської практики;

- розробити досконали методику складання аудиторських робочих документів, що використовуються під час аудиту доходів і витрат господарської діяльності підприємства;

- запропонувати підприємствам у кожному окремому випадку самостійно визначати метод відображення доходу та вирішувати, коли і в якому обсязі визнавати дохід від реалізації продукції у звітному періоді залежно від факту господарської операції;

- удосконалити законодавство України у сфері фінансового контролю та гармонізувати нормативно-правове забезпечення з міжнародними і європейськими стандартами.

Виходячи з цього, запорукою професійного надання аудиторських послуг є налагоджений процес формування документації з аудиту, наявність якої, з

одного боку, надає змогу аудитору в разі необхідності захистити сумлінність виконання своїх обов'язків, а з іншого – документування процедур аудиторської перевірки створює базу для контролю якості аудиторських перевірок.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити наступні висновки. На сьогодні аудит доходів і витрат як вид контролю є необхідним і обґрунтованим, оскільки володіння достовірною інформацією – це передумова успішного функціонування суб'єктів господарювання.

Таким чином, в умовах швидких змін конкурентного середовища, зростання розміру підприємств, підвищення складності процесів управління у керівництва підприємства недостатньо інформації, необхідної для прийняття правильних управлінських рішень та забезпечення конкурентоспроможності. Внутрішній аудит доходів і витрат є об'єктивним джерелом інформації, а, отже, сприяє досягненню цілей і виконанню поставлених завдань найефективнішим способом.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Податковий кодекс України. – К.: Економіка ІВЦ ДПА України, 2010. – 336 с.
2. Сопко В. В. Бухгалтерський облік: навч. посібник / В. Сопко. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 578 с.
3. Чабанюк О. М. Управління витратами в умовах ринкової економіки / О. Чабанюк // Проблеми удосконалення бухгалтерського обліку в умовах ринкової економіки: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., жовтень 1999 р. / гол. ред. Ю. А. Верига. – Полтава: ПКІ, 1999. – С. 76-79.
4. Іванова Н. А. Організація і методика аудиту: навч. посібник / Н. Іванова. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 216 с.
5. Задорожний З. В. Внутрішньогосподарський облік у будівництві: монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 336 с.
6. Нападовська Л. В. Управлінський облік: підручник для студ. вищ. навч. закл. / Л. Нападовська. – К.: Книга, 2004. – 544 с.
7. Нагайчук В. В. Внутрішній аудит як діагностичний засіб в управлінні підприємством / В. В. Нагайчук // Наукові дослідження – теорія та експеримент 2008: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, Полтава, 19-21 травня 2008 р. – Полтава: ІнтерГрафіка, 2008. – Т. 11. – С. 119-121.

УДК 336.027:519.233.24

Огородня Є.М.

*викладач кафедри банківської справи
Харківського національного економічного університету
імені Сємена Кузнеця*

ИНТЕГРАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НБУ

Стаття присвячена побудові інтегрального показника для оцінки результативності монетарної політики. Інтегральний показник побудовано з метою комплексної оцінки результативності монетарної політики з врахуванням досягнення основних її цілей. Для інтерпретації отриманих результатів була запропонована інтервальна шкала, що побудована з використанням закону Фібоначчі.

Ключові слова: результативність монетарної політики, інтегральний показник, стабільність фінансової системи, стабільність банківської системи, закон Фібоначчі.

Огородня Е.Н. ИНТЕГРАЛЬНЫЙ ПОКАЗАТЕЛЬ ОЦЕНКИ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ МОНЕТАРНОЙ ПОЛИТИКИ НБУ

Статья посвящена построению интегрального показателя для оценки результативности монетарной политики. Интегральный показатель построен с целью комплексной оценки результативности монетарной политики с учетом достижения ее основных целей. Для интерпретации полученных результатов была предложена интервальная шкала, построенная с использованием закона Фибоначчи.

Ключевые слова: результативность монетарной политики, интегральный показатель, стабильность финансовой системы, стабильность банковской системы, закон Фибоначчи.